

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/191655,Gala-wreczenia-nagrod-Swiadek-Historii.html>
13.05.2024, 17:59

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii”

- Przez dwa ostatnie dni G2A Arena w Jasionce pulsowała polską historią, dając nam wszystkim nadzieję, że kolejne pokolenia Polaków będą chciały historię zrozumieć, historią się zainspirować i za kilka dekad gotowe będą do tego, żeby w naszej ojczyźnie - Polsce - podejmować swoje decyzje dla jej dobra - mówił prezes IPN dr Karol Nawrocki podczas wręczenia Nagród Honorowych IPN „Świadek Historii”.

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Dr Karol Nawrocki, prezes IPN, podczas gali wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Dr hab. Dariusz Iwaneczko, dyrektor rzeszowskiego IPN, podczas gali wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Marszałek województwa podkarpackiego Władysław Ortyl podczas gali wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5

października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Gala wręczenia nagród „Świadek Historii” – Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej, 5 października 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość odbyła się 5 października 2023 roku podczas drugiego dnia

Podkarpackiego Kongresu Pamięci Narodowej. W XII edycji nagrody „Świadek Historii” dla województwa podkarpackiego uhonorowano osoby i organizacje, które wyróżniły się szczególnym zaangażowaniem w upamiętnianie dziejów Polaków.

- Aby historię móc opowiedzieć, potrzebni są świadkowie, świadkowie historii, a więc osoby, które noszą na sobie z jednej strony głębokie brzemie odpowiedzialności, ale z drugiej strony także wielką moc autorytetu. (...) Wypowiadają się w imieniu świata, którego już nie ma, w imieniu tych wszystkich, którzy zostali zamordowani w wyniku działań dwóch systemów totalitarnych, niemieckiego narodowego socjalizmu i sowieckiego komunizmu. Są rzecznikami tych polskich bohaterów, o których na wiele lat i dekad zapomniano. Ale także tych bohaterów, których znamy, a którzy noszą w sobie tak ważne dla nas dzisiaj wartości

powiedział prezes IPN dr Karol Nawrocki, dziękując odznaczonym „Świadkom Historii”.

Na zakończenie uroczystości – ostatniego wydarzenia w ramach Podkarpackiego Kongresu Pamięci Narodowej – odbył się koncert „...w drodze” z cyklu „Artyści Andersa”. Artyści przybliżyli twórczość legendarnych kompozytorów i autorów tekstów: Jerzego Petersburskiego, Mariana Hemara, Henryka Warsa i Alfreda Schutza. Była to niezwykła okazja spotkania z muzyką z okresu międzywojennego, wojennego i powojennego, która stanowiła tło ważnych wydarzeń dla Polski. Nowe i nietypowe aranżacje zostały specjalnie przygotowane na potrzeby projektu „Artyści Andersa”. Usłyszeliśmy m.in.: *Rumbę Fiestę, ABC miłości, Mów coś, Będziesz dla mnie urzędem skarbowym, Pójdź w krainę marzeń, Nocami w gwiazdy spoglądam, Moją wioskę, Żołnierską brać, Drogę do Warszawy.*

W gali wzięli udział m.in. przedstawiciele władz samorządowych: marszałek województwa podkarpackiego Władysław Ortyl i wicewojewoda podkarpacki Radosław Wiatr, zastępcy prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski i dr Mateusz Szpytma oraz dyrektor IPN w Rzeszowie dr hab. Dariusz Iwaneczko.

* * *

„Świadek Historii” to honorowe wyróżnienie przyznawane raz w roku instytucjom, organizacjom i osobom szczególnie zasłużonym dla upamiętniania historii Narodu Polskiego oraz wspierającym pion edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej, w realizacji ustawowej działalności w obszarach edukacyjnym, naukowym i wydawniczym w poszczególnych regionach kraju. Nagroda jest przyznawana obywatelom polskim oraz osobom niebędącym obywatelami polskimi. Może być także przyznana pośmiertnie. Nagrodę przyznaje Kapituła, której przewodniczącym jest Prezes Instytutu Pamięci Narodowej. „Świadek Historii” uzupełnia ogólnopolską nagrodę IPN „Kustosz Pamięci Narodowej”.

Laureaci XII edycji nagrody „Świadek Historii”

Andrzej Borcz

Urodził się 27 lipca 1971 r. w Kołaczycach. Ukończył I Liceum Ogólnokształcące im. H. Sienkiewicza w Łańcucie. Jest wnukiem por. Józefa Borcza ps. Krótki – żołnierza Armii Krajowej oraz podziemia niepodległościowego, osoby represjonowanej. Andrzej Borcz jest absolwentem Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz studiów podyplomowych na Politechnice Krakowskiej, w Central Connecticut State University i Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Przedsiębiorca, od 2001 r. prowadzi firmę SECMA. Opublikował artykuły naukowe i popularnonaukowe związane z problematyką systemowego zarządzania w przedsiębiorstwach. W latach 2003–2009 prowadził zajęcia ze słuchaczami studiów podyplomowych z zakresu systemowego zarządzania jakością w Zakładzie Ekonomii Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

W październiku 2017 r. na Wydziale Socjologiczno-Historycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego obronił rozprawę doktorską zatytułowaną *Obwód Łańcut SZP-ZWZ-AK w latach 1939–1945*, która została wydana w ramach serii *Monografie*. Publikacja była rekomendowana przez wydawcę do najważniejszych konkursów książki historycznej w kraju oraz zgłoszona do międzynarodowej nagrody organizowanej przez Instytut Pileckiego. Monografia zwyciężyła w ogólnopolskim plebiscycie internetowym „Historia Zebrana”, na najlepszą książkę historyczną 2020 r., w kategorii „Okiem badacza”. Opracowanie to znalazło się w dziesiątce bestsellerów Wydawnictwa Instytutu Pamięci Narodowej w 2020 r.

Andrzej Borcz od wielu lat prowadzi niezależne badania historyczne związane z walką Polaków o wolność i niepodległość w ujęciu lokalnym. Jest autorem kilku pionierskich publikacji książkowych i artykułów naukowych o działaniach wojennych w czasie potopu szwedzkiego oraz o podziemiu niepodległościowym w okresie II wojny światowej.

W swojej pracy badawczej przeprowadził wiele wywiadów z uczestnikami konspiracji, archiwizując ich wspomnienia i relacje.

Oprócz badań naukowych wykazuje się szczególną troską o miejsca pamięci narodowej, bohaterów konspiracji wojskowej ZWZ-AK oraz rocznice wydarzeń. W latach 1995–2023 opublikował ponad sto artykułów historycznych. Współpracuje z miesięcznikiem „Biuletyn Informacyjny Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej” oraz z magazynem „Odkrywca”. Poprzez wykłady i prelekcje aktywnie uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych i rocznicowych organizowanych w Łańcucie. Był konsultantem plenerowej rekonstrukcji historycznej „*Burza przeszła bokiem*”, zrealizowanej 30 sierpnia 2015 r. w Rakszawie.

Od lipca 2015 r. jest członkiem nadzwyczajnym Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Warszawie. W styczniu 2022 r. został przyjęty w poczet członków Stowarzyszenia Historyków Wojskowości w Warszawie.

W styczniu 2021 r. wystąpił jako ekspert w programie telewizyjnym „Było, nie minęło... – Kronika Zwiadowców Historii”, w odcinku zatytułowanym „I otwarła się ziemia...”, zrealizowanym w Prywatnym Muzeum Podkarpackich Pól Bitewnych w Krośnie. Tematem było odkrycie w Łańcucie biało-czerwonych opasek naramiennych Armii Krajowej z oznakowaniem WP 39 pp.

Andrzej Borcz systematycznie współpracuje z wieloma instytucjami zaangażowanymi w procesy pielęgnowania pamięci o przeszłości, m.in.: samorządami, ośrodkami naukowymi i edukacyjnymi, placówkami muzealnymi, wydawnictwami, portalami internetowymi, a także z Instytutem Pamięci Narodowej.

Jest jednym z inicjatorów rozpoczętego w lutym 2023 r. ogólnopolskiego, społecznego projektu badawczo-edukacyjnego „Na tropie zrzutowisk Armii Krajowej” i współautorem odkrycia rzeczywistych ich lokalizacji na Podkarpaciu. Projekt ten zyskał uznanie Fundacji im. Janusza Kurtyki i otrzymał ogólnopolską nagrodę „Przeszłość/Przyszłość” w kategorii „Innowacyjne formy edukacji historycznej”. Decyzją Zarządu Głównego ŚZŻAK, w kwietniu 2022 r. za szczególne zasługi dla zachowania pamięci i wiedzy o Armii Krajowej, otrzymał okolicznościowy medal z okazji 80-lecia przekształcenia Związku Walki Zbrojnej w Armię Krajową. 30 marca 2023 r. szef Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych przyznał Andrzejowi Borczowi Medal Pro Patria.

Henryk Cząstka

Urodził się 1 stycznia 1951 r. w Łapajówce k. Przeworska, w chłopskiej rodzinie o głębokich tradycjach patriotycznych. W latach 1976–2016 prowadził gospodarstwo w Kisielowie k. Przeworska. Od 1978 r. był współpracownikiem Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”. Od września 1980 r. był współorganizatorem struktur Solidarności Wiejskiej, następnie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” Rolników Indywidualnych w województwie przemyskim. Od 5 stycznia do 19 lutego 1981 r. był uczestnikiem strajku

ustrzycko-rzeszowskiego i członkiem Komitetu Strajkowego. Jako przedstawiciel strony społecznej podpisał porozumienia rzeszowsko-ustrzyckie. Jesienią 1981 r. zorganizował protest w Urzędzie Gminy w Zarzeczcu. 13 grudnia 1981 r. został internowany w Ośrodku Odosobnienia w Uhercach. Następnie przetrzymywany w Nowym Łupkowie, skąd został zwolniony 14 maja 1982 r.

W latach 1982–1989 działał w przemysłowych i rzeszowskich strukturach podziemnej „Solidarności”. Drukował podziemną prasę m.in.: „Tygodnik Mazowsze”, „Hutnik” i książki wydawnictwa NOWA. Uczestniczył w akcjach kolportażu ulotek i wydawnictw podziemnych. W 1983 r. współorganizował Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników. 6 marca 1983 r. został aresztowany. Podczas rewizji w jego gospodarstwie znaleziono ponad dwie tony papieru. Był przetrzymywany w aresztach w Stargardzie Szczecińskim, Wronkach, Tarnowie, Warszawie-Białołęce, Krakowie, Załężu k. Rzeszowa, Jarosławiu i Przemyślu. W sierpniu 1984 r. został zwolniony na mocy amnestii. Działał w konspiracyjnym OKOR. Był wielokrotnie zatrzymywany, przesłuchiwany, karany grzywnami przez kolegia ds. wykroczeń. Od 1985 do 1989 r. pracował społecznie jako sołtys Kisielowa. W latach 1987–1988 uczestniczył w akcji pomocy rolników dla robotników prowadzonej z ks. Stanisławem Bartmińskim. W ich wyniku do Katowic, Wrocławia, Warszawy, Lublina, Łodzi i Krakowa wysłano ponad 1000 ton żywności. W 1989 r. współpracował z Komitetem Obywatelskim „Solidarność” w Przemyślu i Rzeszowie. Uczestniczył w reaktywowaniu struktur NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Od 1990 r. działał społecznie, zaangażował się w budowę infrastruktury wiejskiej. W 2016 r. przeszedł na emeryturę.

Od lat współorganizował uroczystości patriotyczne w rocznice porozumień rzeszowsko-ustrzyckich i wprowadzenia stanu wojennego. We współpracy z Wójtem Gminy Zarzeczce, Dyrekcją Zespołu Szkół im. Wincentego Witosa w Zarzeczcu zorganizował wyjazdy młodzieży do Zakładu Karnego w Łupkowie – miejsca internowania opozycjonistów oraz na V Kongres Osób Represjonowanych, Działaczy Solidarności i Kombatantów w Rzeszowie. Od lat współpracuje z historykami Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w kwestii udokumentowania i popularyzacji dziejów opozycji solidarnościowej w Polsce południowo-wschodniej. 21 kwietnia 2021 r. uczestniczył w Rzeszowie w otwarciu wystawy plenerowej „TU rodziła się Solidarność Rolników”, a także w realizacji filmu „Chłopski bunt '81” i nagraniach telewizyjnych dotyczących historii opozycji antykomunistycznej. Odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi (1989 r.), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2007 r.), Krzyżem Wolności i Solidarności (2016 r.). Uhonorowany Medalem 100-lecia Odzyskania Niepodległości (2018 r.).

śp. Jerzy Tadeusz Dębicki

Urodził się 27 grudnia 1929 r. w Mielcu. Należał do szkolnej drużyny zuchowej Związku Harcerstwa Polskiego. W czasie okupacji hitlerowskiej uczył się w szkole powszechnej i na tajnych kompletach, a następnie uczęszczał do I i II klasy gimnazjalnej. W 1948 r. ukończył Gimnazjum i Liceum im. S. Konarskiego w Mielcu. W latach 1948–1951 studiował na Wydziale Komunikacji (Oddział Pojazdów Mechanicznych i Ciągników) Akademii Górniczo-

Hutniczej w Krakowie. W okresie nauki należał do harcerstwa. Od sierpnia 1940 r. do stycznia 1945 r. był harcerzem Szarych Szeregów AK – Drużyny im. Jeremiego Wiśniowieckiego, a od stycznia 1945 r. do listopada 1951 r. – Tajnej Niepodległościowej Drużyny Harcerskiej im. Jeremiego Wiśniowieckiego, występującej też pod nazwą WiS (Wolność i Sprawiedliwość).

W listopadzie 1951 r. został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa. 27 marca 1952 r. Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie skazał go na 12 lat więzienia za przynależność i działalność w tajnych organizacjach niepodległościowych „Stalowi Polacy”, „Wolność i Sprawiedliwość” i „Zastęp Rysiów”.

Od maja 1953 r. do maja 1956 r. pracował w więziennym Przedsiębiorstwie Remontu Samochodów w Sztumie, a od czerwca 1956 r. do grudnia 1956 r., jako więzień, w Biurze Projektów Nr 1 Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie. W okresie „odwilży” w grudniu 1956 r. został zwolniony. W okresie PRL inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa z powodu utrzymywania kontaktów z byłymi członkami organizacji „Stalowi Polacy”. Scharakteryzowany przez aparat represji jako ...element podatny do podjęcia wrogiej działalności. W 1957 r. ukończył studia wyższe na Wydziale Mechanicznym Politechniki Krakowskiej i otrzymał tytuł inżyniera. Od kwietnia 1957 r. do grudnia 1982 r. pracował w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego i Ośrodka Badawczo-Rozwojowym Sprzętu Komunikacyjnego w Mielcu m.in. na stanowiskach: kierownika sekcji konstruktorskiej nadwozia samochodu „Mikrus”, kierownika sekcji konstruktorskiej i konstruktora prowadzącego samochodów chłodni, kierownika sekcji konstruktorskiej i konstruktora prowadzącego telewizyjnych wozów transmisyjnych oraz kierownika sekcji badań i konstrukcji rozwojowych silników wysokoprężnych. Ponadto w latach 1960–1969 był wykładowcą Ośrodka Szkolenia Kierowców Ligi Obrony Kraju w Mielcu, w latach 1961–1963 nauczycielem przedmiotów zawodowych w Technikum Mechanicznym Ministerstwa Przemysłu Ciężkiego w Mielcu. Od 1 stycznia 1983 r. przebywał na emeryturze. Po 1989 r. wraz z żoną Ireną oraz synem Pawłem podjął trud wznowienia działalności księgarni, zabranej bezprawnie w 1950 r. jego ojcu Eugeniuszowi Dębickiemu. W grudniu 1992 r. doprowadził do restytuowania firmy pod nazwą „Księgarnia Dębickich” SC, jako przedsiębiorstwa rodzinnego, przechodzącego z pokolenia na pokolenie. Awansowany na stopień kapitana Wojska Polskiego. Pełnił funkcję prezesa Koła Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Mielcu. Odznaczony m.in. Krzyżem z Mieczami Orderu Krzyża Niepodległości oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Kierował się w życiu mottem „Nie pytaj, co Polska może zrobić dla ciebie, zapytaj, co ty możesz zrobić dla Polski”. Zmarł 20 listopada 2020 r.

Sławomir Zawisłak

Urodził się 9 czerwca 1963 r. w Krasnobrodzie. Ukończył historię na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a także studia podyplomowe Executive Master of Business Administration w Wyższej Szkole Menadżerskiej w Warszawie.

Posel na Sejm RP pięciu kadencji (V-IX). Od 1998 r. jest członkiem Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Zamość, od 2008 r. z woli weteranów prezesem Okręgu ŚZŻAK. Zasadniczym celem społecznej działalności Sławomira Zawiślaka jest upamiętnienie osób, wydarzeń, rocznic i miejsc związanych z historią Zamojszczyzny i pogranicza ziemi lubaczowskiej i tomaszowskiej. Opieka nad miejscami pamięci narodowej, obrona dobrego imienia i pamięci Armii Krajowej, zacieśnianie więzi koleżeńskiej między żołnierzami AK, ich rodzinami i młodym pokoleniem, a także tworzenie warunków do historycznej promocji regionu, kultywowanie tradycji lokalnych i twórcze zaangażowanie się w rozwój życia kulturalnego.

W ramach tej działalności współpracuje z Wojskiem Polskim, placówkami oświatowymi i kulturalnymi, organizacjami i stowarzyszeniami pozarządowymi, m.in. ze Związkiem Harcerstwa Polskiego, Związkiem Strzeleckim „Strzelec” i Stowarzyszeniem „Ocalić od zapomnienia” w Brzezinach. Sławomir Zawiślak i kierowany przez niego ŚZŻAK Okręg Zamość wraz z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie realizuje zadania w zakresie upamiętniania i współorganizacji uroczystości religijno-patriotycznych m.in. „Dumni z Historii” – 80. rocznica powstania kompanii AK „Narol” czy X Edycji Koncertu Piosenki Partyzanckiej, która odbyła się 4 czerwca 2023 r. w Szałasie nad Tanwią koło Huty Różanieckiej. W zakresie realizacji przedsięwzięć historycznych na terenie Narolszczyzny, pogranicza ziemi tomaszowskiej i lubaczowskiej m.in. organizuje uroczystości upamiętniające rocznicę rozbicia komunistycznego obozu pracy w Błudek-Nowiny, pacyfikacji Józefowa i działalności Żołnierzy Niezłomnych: por. Jana Leonowicza „Burty”, mjr. Stefana Kobosa „Wrzosa”, dowódcy kompanii Wolność i Niezawisłość „Narol” i Samodzielnego Obwodu WiN Tomaszów Lubelski.

Istotną działalnością Sławomira Zawiślaka jest wzmacnianie potencjału wystawienniczego Muzeum Historycznego Inspektoratu Zamojskiego Armii Krajowej w Bondyrzu. W latach 2018–2020 przeprowadzono tam remont, dokonano konserwacji muzealiów, unowocześniono stałą ekspozycję muzealną: „Niezłomni Zamojszczyzny – walka zbrojna o niepodległość w latach 1939–1953”. Przy Muzeum działalność prowadzi Uniwersytet Powszechny, społeczna instytucja, której celem jest popularyzacja wiedzy oraz rozwijanie aktywności obywatelskiej wśród szerokich kręgów społecznych. Ważnym punktem jest praca oświatowa prowadzona z Lubelskim Kuratorem Oświaty i Urzędem do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych czternastu edycji konkursu historycznego „Historia mojej małej Ojczyzny. Wspomnienia o żołnierzach SZP-ZWZ-AK Inspektoratu Zamość oraz ich powojenne losy”. ŚZŻAK Okręg Zamość prowadzi działalność wydawniczą: „Dzienników” dr. Zygmunta Klukowskiego czy dwutomowej publikacji o Armii Krajowej na Zamojszczyźnie, autorstwa Jerzego Józwiakowskiego. Wśród filmów wyprodukowanych przez ŚZŻAK Okręg Zamość wyróżnić należy: „Wszystko dla Polski: Powstanie Zamojskie 1942–1944” i „Kobos – Ocalić od zapomnienia”.

Sławomir Zawiślak, za swoją działalność społeczną uhonorowany został Medalem Pro Memoria, Medalem Pro Patria, Medalem Pro Bono Poloniae, Medalem Stulecia Odzyskanej Niepodległości.

Stanisław Wnorowski

Urodził się 22 kwietnia 1947 r. w celi śmierci więzienia na Zamku w Rzeszowie. Jego matka, Alicja Wnorowska, była żołnierzem Brygad Wywiadowczych AK oraz członkiem Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”. Pracowała w Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Przemyślu, następnie w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie. Uzyskane tam informacje przekazywała na rzecz konspiracji. Związała się z Józefem Zapałowskim, porucznikiem Ludowego Wojska Polskiego. Z obawy przed dekonspiracją odeszła wraz z Józefem z pracy, planowali osiąść w Krakowie. 20 września 1946 r. oboje zostali aresztowani przez władze komunistyczne. Wówczas Alicja była w trzecim miesiącu ciąży. 27 marca 1947 r. Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie skazał ją na karę śmierci. Wyrok miał być wykonany. Józef Zapałowski mimo umorzenia śledztwa w sprawie współdziałania z podziemną organizacją, został skazany na trzy lata więzienia. Mając świadomość, że zostanie odesłany do Związku Sowieckiego, z celi więziennej napisał list do rodziców Alicji, że jeśli będzie żył, skontaktuje się z nimi. Nigdy to nie nastąpiło, prawdopodobnie został zamordowany.

22 kwietnia 1947 r., w celi więzienia na Zamku w Rzeszowie, Alicja bez pomocy medycznej urodziła syna Stanisława, aktu urodzenia nie sporządzono. Wówczas prezydent Bolesław Bierut skorzystał z prawa łaski, karę śmierci zamieniono na dożywocie. Przeniesiono ją wraz z dzieckiem do dwudziestoosobowej celi, gdzie przebywali osiem miesięcy. W tym czasie dla Stanisława dziecięcą kołyską była więzienna prycza. 27 grudnia 1947 r. obydwójce zostali wywiezieni do Fordonu i rozdzieleni. Syn Stanisław został umieszczony w piekielnym żłobku, gdzie ciężko zachorował i w stanie krytycznym został przekazany na wychowanie rodzinie. 23 marca 1948 r. został ochrzczony. Opiekowała się nim siostra matki, Wanda Iwczenko, u niej wychowywał się z przybranym rodzeństwem Krystyną i Jerzym. Stanisław po raz pierwszy odwiedził matkę w więzieniu w wieku 5 lat. W 1955 r. Alicja Wnorowska została ułaskawiona i wyszła z więzienia. Z czasem obydwójce z synem zamieszkali w Przemyślu. Rozłąka z rodzeństwem i ciotką, u której się wychowywał do 9 roku życia, była bardzo trudna. Dotychczasowe przeżycia utrudniały wspólny kontakt matki i syna. Zamieszkał w szkolnym internacie, ukończył Technikum Budowlane, Wydział Instalacji Sanitarnych w Krakowie, odbył zasadniczą służbę wojskową, podjął pracę w Przemyślu i założył rodzinę. Odbył podróż na Ukrainę, w celu odnalezienia ojca - bez powodzenia.

1 marca 2001 r., w 50. rocznicę zamordowania członków IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN, Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie przygotowało wystawę „Żołnierze wyklęci. Antykomunistyczne podziemie na Rzeszowszczyźnie po 1944 roku”. W sposób szczególny wyeksponowano sylwetki działaczy Okręgu WiN Rzeszów oraz działaczy terenowych Zrzeszenia. Jedną z bohaterek wystawy była Alicja Wnorowska, która uczestniczyła w otwarciu ekspozycji, wraz z Ireną Szajowską, koleżanką z konspiracji.

Historia Alicji Wnorowskiej i jej najbliższych została opowiedziana w książce Łukasza

Modelskiego *Dziewczyny wojenne. Prawdziwe historie*, przedstawiona w filmach: „Urodzony w celi śmierci” (2007) i „Więzienna kołyska” (2017), w reż. Mirosławy Filipczyk, a także w filmie zrealizowanym przez Instytut Pamięci Narodowej „Archiwum Historii Mówionej – Opowiedziane” (2022).

Stanisław Wnorowski to prawdopodobnie jedyny Polak urodzony w celi śmierci. Przez lata walczył o zmiany prawa dla siebie i dzieci, które spędziły pierwsze lata życia w komunistycznych więzieniach, bez wyroku, aby mogły starać się o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. W 2014 r. wysłał petycję do Senatu, w efekcie powstał projekt nowelizacji, który zakładał, że rekompensata będzie przysługiwała nie tylko dzieciom, które przyszły na świat w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia, ale też urodzonym na wolności, a później zamkniętym z matkami. Beneficjentami tych przepisów było wówczas mniej niż 40 osób, gdyż wiele z nich nie doczekało jej wejścia w życie.

Stanisław Wnorowski wspiera IPN Oddział w Rzeszowie w działalności edukacyjnej. Chętnie uczestniczy w spotkaniach organizowanych przez Klub im. płk. Łukasza Cieplińskiego, dzieli się swoją historią. Wielokrotnie był zapraszany do podkarpackich szkół oraz na spotkania z żołnierzami 1. Batalionu Czołgów w Żurawicy i 5. Batalionu Strzelców Podhalańskich w Przemyślu.

Od 2017 r. pełni funkcję prezesa Zarządu Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego Oddziału „Rzeszów”, od 2019 r. jest członkiem Wojewódzkiej Rady Kombatanckiej, działającej przy Podkarpackim Urzędzie Wojewódzkim. Rada pełni funkcję opiniodawczo-doradczą Wojewody Podkarpackiego, w sprawach związanych z integracją środowisk kombatanckich oraz koordynacją ich działań. Stanisław Wnorowski aktywnie uczestniczy w uroczystościach i wydarzeniach o charakterze patriotycznym reprezentując WRK zarówno na terenie województwa podkarpackiego, jak i na szczeblu krajowym.

Od 10 marca 2023 r. jest członkiem Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa działającego przy Oddziale IPN w Rzeszowie.

Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubaczowskiej

Powstało w 1965 r. z inicjatywy Juliana Kiczuły, kierownika Wydziału Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lubaczowie oraz działaczy społecznych: Mariana Szabatowskiego, Stanisława Kosiorowskiego, Włodzimierza Czerneckiego, Ludwika Tabaczka. Misją Towarzystwa jest prowadzenie badań dotyczących historii miasta i regionu oraz ich popularyzowanie. Prezentowanie walorów krajoznawczo-turystycznych, społeczna opieka nad zabytkami, a także uczestniczenie w życiu gospodarczym i kulturalnym miasta. Towarzystwo od początku swojego istnienia prowadzi działalność wydawniczą, wydaje „Rocznik Lubaczowski” (w latach 1967–2020 ukazało się dwadzieścia jeden numerów), opublikowało jednodniówkę „Lubaczów” (1994), realizuje także długofalowy program pod nazwą Ośrodek Kultury Kresów w Lubaczowie. Największym osiągnięciem Towarzystwa na

przestrzeni lat jest założenie placówki muzealnej, której pomysłodawcą i założycielem był Włodzimierz Czernecki. W 1967 r. Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubaczowskiej przy wsparciu Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego powołano Muzeum Regionalne PTTK, którego społecznym kierownikiem został dr Zygmunt Kubrak. W tamtym czasie Zarząd Towarzystwa w ramach własnych środków zakupił do Muzeum wiele cennych obiektów, m.in. w 1993 r. kolekcję zdjęć Lubaczowa i okolic (łącznie 579 zdjęć i 75 negatywów), w 1998 r. przekazał do Muzeum cztery obrazy pozyskane od artysty Krzysztofa Krzycha. Do Muzeum trafiły także zbiory Ludwika i Jerzego Tabaczków oraz Zofii i Mariana Szabatowskich, członków Towarzystwa.

W swoim zasobie Towarzystwo gromadzi opis zwyczajów ludowych, legendy, opowiadania i pieśni. Zainicjowało Dni Lubaczowa, które na stałe zapisały się w kalendarzu wydarzeń kulturalnych organizowanych w mieście. W latach 1990–1998 wydano pięć kolejnych tomów „Rocznika Lubaczowskiego”. Działalnością badawczą w tamtym okresie zajmowali się Stanisław Franciszek Gajerski, dr Zygmunt Kubrak, Adam Łazar, Roman Ogryzło, Stanisław Piotr Makara, Janusz Mazur, Zenon Swatek.

W dorobku Towarzystwa ważną dziedziną jest współorganizacja wystaw i konkursów historycznych, w tym najstarszego „Wiem wszystko o mojej miejscowości” (25. edycja w 2022 r.), którego głównym organizatorem jest Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Lubaczowie.

Ponadto Towarzystwo zabiega o uznanie ludzi zasłużonych dla miasta i regionu, opiniuje wnioski dotyczące nadania nazw ulic w mieście oraz o ochronę zabytków. W 1998 r. Zarząd Towarzystwa podpisał i zrealizował umowę z Ośrodkiem Dokumentacji Zabytków w Warszawie na opracowanie kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa z terenu województwa przemyskiego, w tym 11 zabytków z Lubaczowa, m.in. zespół cerkiewny, sąd, ratusz, szkoła, kamienice w Rynku, przy ul. Kościuszki i ul. Mickiewicza. W 2002 r. Komisja Ochrony Zabytków TMZL podjęła inicjatywę rekonstrukcji cmentarza wojennego z I wojny światowej oraz cmentarza na Żelichówce. Od ponad 20 lat Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubaczowskiej organizuje w dniu 1 listopada kwesty na rzecz ratowania zabytkowych nagrobków znajdujących się na starym cmentarzu komunalnym. Dotychczas przeprowadzono renowację ok. 50 nagrobków m.in. uczestników Powstania Styczniowego: Antoniego Załuskiego i Bogdana Jastrzębiec Mańkowskiego. Odrestaurowano kilkanaście krzyży i rzeźby nagrobne dłuta mistrzów z bruśnieńskiego ośrodka kamieniarstwa. Na obrzeżach cmentarza powstało lapidarium zabytkowych krzyży. W 2016 r. odnowiono i przebudowano pomnik nagrobny Obrońców Lubaczowa, żołnierzy z ochotniczej kompanii WP, poległych w grudniu 1918 r. w obronie niepodległości. Wybudowano pomnik obrońcy Lubaczowa i bohaterskiego dowódcy Lądowej Obrony Wybrzeża we wrześniu 1939 r., gen. bryg. Stanisława Dąbka. Budowę wspierał Instytut Pamięci Narodowej, pomnik odsłonięto 6 grudnia 2022 r. Szczególne miejsce w działalności zajmuje kwestia zbrodni katyńskiej – Zarząd organizował spotkania z historykami, wystawy i sesje popularnonaukowe. W 2006 r. na sesji wystąpił z referatem Stefan Melak, przewodniczący Komitetu Katyńskiego w Warszawie (zginął w katastrofie samolotu pod

Smoleńskiem).

W 2007 r. wspierano kampanię „Pamiętamy. Katyń 1940”., a w zabytkowej cerkwi w Starym Dzikowie, gdzie były realizowane zdjęcia do filmu „Katyń”, odbyły się trzy spotkania, m.in. seminarium z udziałem gen. Alfreda Wojciechowskiego z Warszawy, który w 1995 r. uczestniczył w pracach ekshumacyjnych w Miednoje – po Katyniu i Charkowie. W tym samym roku objęto patronatem budowę pomnika ofiar Holokaustu na Plebańskim Polu pod Dachnowem, gdzie Niemcy dokonali zagłady ponad tysiąca Żydów z lubaczowskiego getta. Uroczystość odsłonięcia obelisku odbyła się 27 maja 2008 r. Działalność Towarzystwa Miłośników Ziemi Lubaczowskiej stanowi ogromną wartość do ogólnonarodowego dorobku polskiej kultury i wiedzy historycznej.

Podkarpacki Kongres Pamięci Narodowej

Podkarpacki
Kongres Pamięci
Narodowej

Historia mówi przez pokolenia
4-5 października 2023